

ПРОГРАМОВО-НАВЧАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

*Яценко Таміла,
док. пед. наук, гол. наук. співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Проблема модернізації шкільної літературної освіти нині розв'язується на засадах компетентнісного підходу. Дієвим засобом розвитку предметної читацької компетентності учнів є нові підручники української літератури. Так, на засадах компетентнісного підходу як у змістовому, так і в методичному аспектах підготовлено підручники української літератури (рівень стандарту) для учнів 10-х і 11-х класів (А. Фасоля, Т. Яценко та ін.), що рекомендовані МОН України для впровадження в закладах загальної середньої освіти [1; 2].

Виразною ознакою цих навчальних книг є реалізація ідеї суб'єкт-суб'єктного шкільного навчання української літератури, орієнтованого на формування компетентного учня-читача. Навчальні цілі кожної теми (оглядове чи текстуальне вивчення) деталізуються у рубриці «Читацький путівник», де конкретно означено обсяг тих предметних знань та вмінь, якими учні зможуть опанувати у процесі вивчення навчальної теми. Чітко окреслена траєкторія опрацювання навчального матеріалу скеровує самостійну діяльність учнів на розвиток читацької та ключових компетентностей.

Організація навчальної діяльності учнів, що запропонована у підручниках, має діалогічний характер: художній твір – автор, художній твір – епоха, художній твір – інші види мистецтва, художній твір – учень, учень – учитель, учень – учень. Матеріали підручників зорієнтовують школярів на діалог у просторі культури, тобто автори рекомендують розгляд літературного твору як тексту культури, що відображає свідомість людей певної історичної доби. Осмислення учнями діалогу культур сприяє поглибленню вмінь аналізу та інтерпретації літературного твору засобами різних видів мистецтва. Це процес

цілісного сприймання твору, що передбачає встановлення зв'язків, як усередині літературного твору, так і в контексті літературного процесу, художньої культури певної доби та усвідомлення цих зв'язків як діалогу митця зі світом, читача з митцем, а через нього – з іншою культурою, з іншим буттям [4, с. 18]. Такий підхід до розгляду художнього тексту допомагає розвивати в учнів культурну та предметну читацьку компетентності.

Для формування в уяві старшокласників образу письменника як цікавої, багатогранної й талановитої особистості у підручниках передбачено рубрику «Знайомство здалеку і зблизька», навчальний текст якої конкретизується у підрубриках «Сторінки життєпису», «Портрет», «Вдача», «Захоплення» тощо. Головне призначення цього розділу – викликати в учнів-читачів інтерес до творчості митця, бажання самостійно продовжити роздуми над його художніми творами. Сформуванню загального розуміння творчого доробку письменника і проникнути в глибини художнього твору, що вивчається текстуально, допоможе рубрика «Художній світ письменника». Матеріали, у яких розкрито вплив історичних, суспільно-політичних подій на творчість письменників, подано загальну характеристику їхньої творчої спадщини, доступно проаналізовано програмові художні твори (окреслено тематику, проблематику, ідейно-художній зміст, охарактеризовано художні образи, визначено засоби художньої виразності тощо) та означено їхню художню значущість, допомагають підвищувати рівень читацької компетентності старшокласників.

Ідея діалогічної взаємодії з текстом конкретизується у рубриці «Читацькі діалоги», що містить теоретичний матеріал для налагодження учнями діалогу з текстом художнього твору, його автором. Запропоновані завдання налаштовують учнів на осмислене розуміння прочитаного.

Розвиткові культурної компетентності школярів сприяє змістове наповнення рубрики «Культурно-мистецький контекст» і система запитань й завдань до неї. На прикладі життя і творчості письменників досліджуються взаємовпливи художньої літератури, музики, театру та інших видів мистецтва. Цей навчальний матеріал допомагає глибокому осмисленню ідейно-художнього

змісту літературного твору, вдосконаленню вмінь проводити мистецькі паралелі у процесі його вивчення та формуванню в учнів усвідомлення української літератури як невід'ємного складника світового мистецтва.

На засадах компетентнісно орієнтованого навчання розроблено методичний апарат підручників. Рубрика «Запитання і завдання» збалансовано представляє запитання і завдання репродуктивного, частково-пошукового та проблемно-творчого характеру, що максимально сприятиме актуалізації читацького досвіду і предметних знань учнів старших класів, спонукатиме їх до активної аналітичної діяльності, самостійного аналізу та інтерпретації художніх творів, зокрема поглибленню вмінь діалогічного, контекстного прочитання літературних текстів, а головне – висловленню власних оцінних суджень.

Компетентнісну спрямованість мають завдання рубрики «Ваші читацькі проекти», що передбачають виявлення рівня сформованості читацької компетентності учнів відповідно до критеріїв, задекларованих у чинних навчальних програмах. Рубрика «Читацьке дозвілля» також пропонує завдання для поглиблення читацької та ключових компетентностей старшокласників (інтелектуальні літературні ігри, перегляд екранізацій художніх фільмів, прослуховування музичних творів тощо). Запитання і завдання рубрики «Читацький самоконтроль» орієнтують учнів-читачів на самоперевірку рівня їхніх навчальних досягнень, рефлексію досягнення запланованого, виявлення змін у читацькому й особистісному розвитку.

Широкі можливості для розвитку читацької та ключових компетентностей старшокласників мають літературні курси за вибором. Так, навчальна програма спецкурсу «Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті» (автори – Т. Яценко, І. Тригуб), що схвалена МОН України для використання в закладах загальної середньої освіти, підготовлена у контексті завдань НУШ [3]. Знаннєвий компонент програми передбачає набуття учнями знань про модернізм як мистецько-літературне явище кінця XIX – початку XX ст.; розуміння характерних ознак різних напрямів і стильових течій модернізму; усвідомлення

своєрідності українського модернізму; набуття знань про видатних європейських та українських митців-модерністів та їхні визначні твори; діяльнісний – орієнтує на розвиток в учнів умінь аналізувати й інтерпретувати літературні та інші мистецькі твори у контексті стильової естетики модернізму; емоційно-ціннісний – на усвідомлення учнями високої художньої значущості шедеврів модернізму. Рубрика «Мистецький контекст» презентує яскраві зразки світових мистецьких шедеврів доби модернізму, розгляд яких сприятиме цілісному осмисленню учнями кожної навчальної теми спецкурсу та розвитку культурної компетентності.

Отже, підготовка нового якісного програмово-навчального забезпечення шкільної компетентісно орієнтованої літературної освіти є дієвим засобом формування сучасного компетентного учня-читача, виховання особистості інноваційного типу мислення та культури.

Ключові слова: компетентнісний підхід, українська література, підручник, читацька компетентність, культурна компетентність, діалогічність, навчальна програма, літературні курси за вибором.

Список використаних джерел

1. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / А. Фасоля, Т. Яценко, В. Уліщенко та ін. Київ : Пед. думка, 2018. 192 с.
2. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / А. Фасоля, Т. Яценко, В. Уліщенко та ін. Київ : Орion, 2019. 240 с.
3. Яценко Т. О., І. А. Тригуб. Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті : програма спецкурсу. Тернопіль : Підручники і посібники, 2018. 68 с.
4. Яценко Т. О., Шевченко З. О. Художня література в контексті світової культури : метод. посіб. Київ : Пед. думка, 2012. 136 с.

